

Nevşehir’de En Erken Yerleşim İzleri, Sofular Höyük¹

Okşan BAŞOĞLU - Fevzi Volkan GÜNGÖRDÜ - Murat KARAKOÇ²

Keywords: Nevşehir, Sofular Höyük, Pre-Pottery Neolithic, Volcanic Cappadocia Region.

Knowledge about the Neolithic Period of the Volcanic Cappadocia Region is based on excavations conducted by İstanbul and Ankara Universities. Due to its impressive color and suitability for tool production, obsidian was a favourite raw material in prehistoric times. The Volcanic Cappadocia Region has rich obsidian sources and because of their proximity, these sources were consumed at high rates at Neolithic sites in Aksaray and Niğde. The limited information about the Neolithic Period in Nevşehir where some obsidian sources also exist comes from survey projects. Excavations that were carried out in 2016 and 2017 at Sofular Höyük which is located in Nevşehir, Ürgüp, Sofular Village, provide significant data due to its uniqueness (the first excavated Pre-Pottery Neolithic site in Nevşehir). Chipped stone, ground stone and bone tools were found as both surface and excavated material in addition to some stone beads.

Anahtar Kelimeler: Nevşehir, Sofular Höyük, Çanak Çömleksiz Neolitik, Volkanik Kapadokya.

Volkanik Kapadokya Bölgesi'nin Neolitik Çağ'ı hakkındaki bilgiler Niğde ve Aksaray illerinde, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi arkeoloji bölümleri tarafından gerçekleştirilen arkeolojik kazılara dayanmaktadır. Volkanik bir cam olan obsidiyen hem etkileyici rengi hem de alet üretimine uygunluğu sebebiyle özellikle tarih öncesi devirlerde tercih edilen bir hammaddedir. Volkanik Kapadokya Bölgesi zengin obsidiyen kaynaklarını içerisinde barındırmaktadır. Niğde ve Aksaray illerinde bulunan Neolitik Çağ yerleşimleri obsidiyen kaynaklarına yakın konumları sebebiyle bu hammaddedyi yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Obsidiyen kaynakları açısından Niğde ve Aksaray ile benzer özelliklere sahip Nevşehir'in Neolitik Çağ'ı hakkında elde olan veriler yapılan yüzey araştırmalarının sınırlı bilgilerinin ötesine geçmez. Nevşehir ili, Ürgüp ilçesi, Sofular Köyü yakınlarındaki Sofular Höyük'te 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar, Sofular Höyük'ün Nevşehir'de kazısı yapılan ilk Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntu yeri olması nedeniyle son derece önemli veriler ortaya koymaktadır.

¹ Hakeme Gönderilme Tarihi: 11.06.2018 Kabul Tarihi: 11.07.2018

² Okşan BAŞOĞLU, Hacıbayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tarih Öncesi Anabilim Dalı, Ankara. E-mail: obasoglu@gazi.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-1623-5042
Fevzi Volkan GÜNGÖRDÜ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir. E-mail: volkangungordu@nevsehir.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-8483-2415
Murat KARAKOÇ, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı, Karaman. E-mail: muratzall@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-7721-9890

Sofular Höyük, Kapadokya Bölgesi'nde, Nevşehir ilinin Ürgüp ilçesine bağlı Sofular köyünün 3 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Doğal bir tepe üzerinde yaklaşık olarak deniz seviyesinden 1080 m yükseklikte konumlanmış olan yerleşim (Fig. 1) 0.24 hektarlık bir alanı kaplamaktadır (Başoğlu 2016: 73).

Sofular yerleşiminin içinde bulunduğu İç Anadolu Bölgesi'nin bu kesimi "Volkanik Kapadokya Bölgesi" olarak bilinmektedir. Neojen-Kuaterner devirleri arasında değerlendirilen bir volkanik alan olarak tanımlanan bölge, Avrasya ve Arabistan plakalarının arasında kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda 300 km'lik bir alanı kaplamaktadır (Toprak 1998: 55-67). Volkanik Kapadokya Bölgesi yeşil bitki örtüsü yayılımı açısından değerlendirildiğinde zayıf bir karakter sergilemektedir. Kızılırmak Nehrinin bir kolu olan Kışlacık Deresi'nin aktığı vadiye 200 m uzaklıkta bulunan Sofular Höyük'te, özellikle vadi ve çevresi bitki örtüsü açısından daha yeşil bir görünüm sergilemektedir (Fig. 2). Paleo-iklimsel araştırmalar günümüzden 10.000 yıl önce bölgenin daha nemli ve yağış oranlarının çok daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Kuzucuoğlu 2002: 33-58). Kışlacık Deresi'nin aktığı vadinin uygun bitki örtüsü koşulları bölgenin 10.000 yıl önceki coğrafi özelliklerinin anlaşılması sürecinde bir mikro model olarak değerlendirilebilir.

Sofular Höyük, Prof. Dr. Okşan Başoğlu başkanlığında sürdürülen "Sofular Fosil Lokaliteleri Kazısı" sınırları içerisinde, Geç Miyosen fosil yatakları üzerinde konumlanmaktadır. 2011 yılında Prof. Dr. Okşan Başoğlu tarafından bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında tespit edilen (Başoğlu 2013: 98-105) yerleşimin yüzeyinde bulunan yoğun yontmataş ve sürtmataş buluntular, burada bir Neolitik dolgunun var olduğunu ortaya koymuş ve tahribatın engellenmesi için bu dolgunun araştırılması gerektiğine karar verilmiştir.

Fig. 1: Sofular Höyük Coğrafi Konum (Google Earth yazılımından elde edilen harita)

Fig. 2: Sofular Höyük ve Çevresi

Sofular Höyük'te kazı çalışmaları gerçekleştirilmeden önce höyük ve çevresinin hava fotoğrafları uçan göz yardımıyla çekilmiştir. Elde edilen fotoğraflar "GIS" ortamında işlenerek kazısı gerçekleştirilecek olan alan plan karelere bölünmüş, höyük ve çevresinin farklı yükselti değerlerini gösteren haritalar hazırlanmıştır (Fig. 3). Höyük yüzeyindeki taş sanduka mezarlara ait izler yerleşimin bulunduğu alanın geç dönemde bir mezarlık alanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Yüzyden bakıldığında mezar izlerinin görülmediği 5x5 m. boyutlarındaki L/11 açması ilk kazı çalışmaları için en uygun alan olarak seçilmiştir. 2016 ve 2017 yıllarında Gazi Üniversitesi ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nden akademisyenler tarafından yerleşimde arkeolojik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Fig. 3: Sofular Höyük Yükseklik Haritası

Geç Dönem Mezarları

Yerleşim yüzeyinde rahatlıkla görülebilen taş sanduka mezarlara ait izler, höyüğün geç dönemde bir mezarlık alanı olarak kullanıldığına işaret etmektedir. 2016 yılı kazı çalışmalarında toplam beş adet mezar açığa çıkartılmıştır. Tüm mezarlarda iskeletler doğu-batı

Fig. 4: 3 Numaralı Mezar

Fig. 5: 11 numaralı Mezar

doğrultusunda, baş güneye dönük pozisyonda gömülmüşlerdir (Fig. 4). Tespit edilen mezarların dört tanesinde iskelet dorsal pozisyonda mezar çukuruna yerleştirilmiştir. 5 numaralı mezar da ise iskelet sağ kol ve sağ bacak üzerine hafif bir açı verecek şekilde mezar çukuruna konulmuştur. Mezarlar içerisinde tespit edilen bireyler bebekten yetişkine farklı yaş gruplarına aittir. Hiçbir mezarda ölü hediyesi ile karşılaşmamıştır.

2017 yılı kazı çalışmalarında toplam 6 adet mezar açığa çıkartılmıştır. Tespit edilen tüm mezarlarda iskeletler doğu-batı doğrultusunda, dorsal, baş güneye dönük pozisyonda gömülmüşlerdir. Mezarlarda ölü hediyesi yoktur. 11 numaralı mezarda iki iskelet üst üste gömülmüşlerdir. Ancak altta kalan iskeletin sadece kafatası ve üst kol kemiği korunmuş gelmiştir (Fig. 5). 8 numaralı mezar içerisindeki bireye ait kemik örnekler üzerinde yapılan radyokarbon AMS yaş tayini MS kal. 1484-1644 zaman aralığını vermiştir¹. Mezar içerisindeki bireylerin pozisyonları, ölü hediyelerinin bulunmamasının yanı sıra alınan karbon örneğinin verdiği tarih, açığa çıkartılan mezarların Orta Çağ'ın sonrasına ait olduklarını göstermektedir.

¹ Sofular Höyük yerleşmesinde kazılar esnasında ortaya çıkan bazı kemik ve karbon örneklerinin tarihlendirilmesi için obsidiyen kaynak köken analizleri danışmanlığını Prof. Dr. Okşan BAŞOĞLU'nun yaptığı "Sofular Höyük Yontmataş Buluntu Topluluğu" isimli doktora tez çalışmalarını yürüten Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Murat Karakoç tarafından Tübitak-Gebze Yerleşkesi Ulusal 1MV Hızlandırılmış Kütle Spektroskopisi Laboratuvarına, 52/2017-02 Nolu Gazi Üniversitesi Destekli Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında yaptırılmıştır.

Fig. 6: L/11 Açması, 1 Numaralı Ocak

Fig. 7: L/10 Açması, 1 Numaralı Ocak Yeri

Fig. 8: L/11 Açması, Ahşap Direk İzleri Olabilecek Örnekler

Fig. 9: L/10 Açması, 1 ve 2 Numaralı Duvarlar

Neolitik Dönem Mimari İzleri

L/11 açmasında başlatılan kazı çalışmalarında ince taneli, yumuşak, küllü bir dolgu içerisinde yer yer tespit edilen ısı görmüş kil parçacıklarının yanında yontmataş, sürtmetaş ve kemik buluntular da saptanmıştır. Açmanın kuzeybatı köşesinde kuzey yönünde kavisli bir hat çizen bir taş sırası açığa çıkartılmıştır. Özellikle saptanan taş sırasının etrafındaki arkeolojik dolgu, kahverengi renkte, ince taneli, küllü, yer yer ısı görmüş kil parçalarının yanı sıra obsidiyen ve kemik buluntular açısından zengindir. Açığa çıkartılan bu alan, bahsedilen buluntular ışığında L/11 açması içerisinde 1 nolu ocak olarak tanımlanmıştır (Fig. 6). 1 nolu ocağın etrafıyla benzer bir şekilde iç kontekstinde de benzer özelliklerde bir dolgu tespit edilmiştir. Ocağın kuzey yönündeki uzanışını saptamak amacı ile L/10 açması içerisinde 2x5 m. bir alanda derinleşme çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu esnada 1 nolu ocak yapısının L/10 açmasında uzanışına devam ettiği düşünülen alanda yapılan kazı çalışmalarında Orta Çağ'a ait 7 numaralı mezar ile karşılaşmıştır. İskelet doğu-batı doğrultusunda, baş güneye bakar yönde sağ kol ve sağ bacak üzerine yatırılmıştır. Mezar kaldırıldıktan sonra kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Ancak L/11 açmasında saptanan 1 nolu ocak ile ilgili herhangi bir buluntu yoktur. L/10 açmasında kazılan alan içerisinde

Fig. 10: L/10 Açması, 1 numaralı duvarın bitişiğinde bulunan kerpiç parçaları

Fig. 11: L/10 Açmasında tespit edilen duvarların uzanışı

Fig. 12: L/12 Açması, kerpiç duvarlara ait izler

küllü toprak, yanmış kemik parçaları ve obsidiyen buluntuların var olduğu bir kontekst tespit edilmiştir. Saptanan bu alan L/10 açması içerisinde 1 nolu ocak yeri/işlik alanı olarak tanımlanmıştır (Fig. 7). Devam eden çalışmalarda tespit edilen kemik bızlar ve yontmataş buluntular da bu alanın bir ocak yeri/işlik alanı olarak kullanıldığını destekler niteliktedir. Alandan alınan karbon 14 örnekleri cal. MÖ 8221-7602 tarihleri arasında-

ki bir zaman dilimine işaret etmektedir.

L/11 açması 1 nolu ocak etrafında yapılan kazı çalışmaları sonucunda bir adet çukur tespit edilmiştir. Çukur L/10 açmasının güneybatı köşesinde de devam etmektedir. Anlaşıldığı üzere ilk olarak açılan bu çukur içerisine 1 nolu ocağın taşları yerleştirilmiştir. Dolayısıyla L/11 açması içerisindeki 1 nolu ocak yapısı bir geç dönem yapısı olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu noktada 1 nolu ocağın etrafındaki yanık dolgu içerisinde tespit edilen yontmataş, sürtmetaş ve kemik buluntuların ait olduğu kontekst buluntular ışığında bahsedilen geç dönem ocak yapısından çok daha eski bir döneme tarihlendirilmelidir. Bu sorunsalın çözüm noktası L/10 açması içerisinde tespit edilen 1 nolu ocak yeri/işlik alanıdır. Daha önce L/11 açması 1 nolu ocak yapısı ile birlikte tanımlanan bu yanık dolgu ve bu dolgu içerisindeki buluntular, L/10 açması içerisinde tespit edilen 1 nolu ocak yeri/işlik alanı içerisinde değerlendirilmelidir.

L/11 açmasında gerçekleştirilen derinleşme çalışmaları esnasında ahşap dikme izleri olarak tanımlanabilecek örnekler tespit edilmiştir (Fig. 8). Ancak bahsedilen izlerin henüz net bir hat ortaya koyamaması nedeniyle, izler hakkında kesin bir yargıya ulaşmak şu an için güçtür.

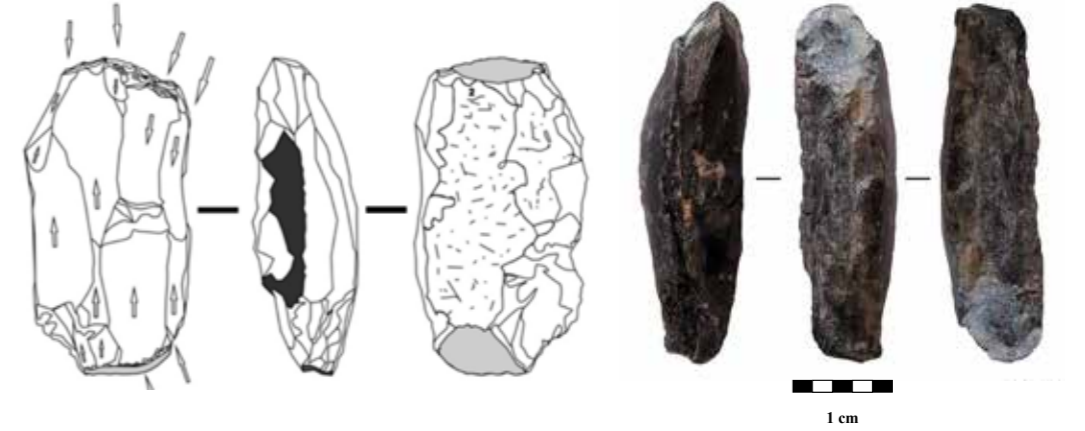

Fig. 13: Çekirdek iki vurma düzlemli

Fig. 14: Yongalanmamış obsidiyen hammadde

L/10 açmasının güneydoğusunda kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan iki adet kerpiç duvar tespit edilmiştir (Fig. 9). Güneyde bulunan 1 numaralı duvarın hemen bitişiğinde duvarın uzanışı ile aynı doğrultuda parçalar halinde kerpiçler saptanmıştır (Fig. 10). Bahsedilen duvarların uzanışlarının saptanması amacı ile K/10 ve K/11 açmaları içerisinde 3 x 2 m. boyutlarında bir cep açılıp bu alanda derinleşmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda duvarların uzanışlarına devam ettikleri anlaşılmıştır (Fig. 11).

L/11 açmasının güney kesiminde L/12 açması sınırları içerisinde de devam ettiği düşünülen bazı kerpiç hatlar açığa çıkartılmıştır (Fig. 12). İlk izlenimler bu hatların geç dönem kerpiç sanduka mezarlarına ait hatlar mı ya da kerpiç duvar izlerimi olduğu konusunda yetersizdir. Bu nedenle L/12 açması içerisinde 2x5 m. bir alanda yüzey temizliği gerçekleştirilmiştir. Arkeolojik dolgu ince taneli ve yumuşaktır. Tespit edilen kerpiç hatların iç kesimlerinde kemiklerin saptanması sonucunda ilk izlenimler kerpiç uzantıların, kerpiç sanduka mezarlara ait olduğu yönündeydi ancak devam eden kazı çalışmaları sonucunda saptanan kemiklerin bir geç dönem mezarı olan 8 numaralı mezara ait olduğunun anlaşılması nedeniyle kerpiç buluntuların fonksiyonları henüz saptanamamıştır.

Fig. 15: Obsidiyen Uç

Yontmataş Buluntular

Yontmataş endüstriyle ilgili ilk gözlemlere göre, alet üretiminde kullanılan birincil ve neredeyse tek hammadde, Kapadokya Volkanik bölgesindeki diğer Neolitik Çağ yerleşimlerinde olduğu gibi (Yıldırım-Balcı 2007, Kayacan 2003), obsidiyendir. Çört ve bazalt gibi diğer hammaddeler birkaç parçayla temsil edilir. Obsidiyen transparan, gri noktali mat, transparan siyah çizgili, dumanlı, grimsi yeşil ve kahverengi-siyah benekli gibi çeşitli renk özelliklerine sahiptir. Bu özellikler, Aşıklı Höyük (Yıldırım-Balcı 2007), Musular (Özbaşaran ve diğ. 2012: 163) ve Niğde Hacıbeyli Höyük (Fujii 1995: 135) gibi

Fig. 16: Sofular Höyük sürtmetaş endüstrisi örnekleri a- öğütmetaşı b- havanelleri c- eltaşı d- yassı balta.

Fig. 17: Sofular Höyük, kemik bız örnekleri

yerleşimlerdeki obsidiyen yontmataş buluntuların hammadde analizleriyle de uyumludur. Toplam 150 örnek üzerinde yapılan *P-XRF* kaynak köken analizleri², Sofular Höyük'teki obsidiyen hammaddenin öncelikle Göllüdağ (%96,07) ve sonrasında Nenezi Dağ (%3,93) kaynak alanlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu analizlere göre grimsi yeşil ve kahverengi-siyah benekli obsidiyenler Nenezi Dağ, diğerleri Göllüdağ kaynak alanlarıyla ilişkilidir³.

Sofular Höyük'te bugüne kadar yaklaşık 4860 parça üzerinde yapılan ön değerlendirmeler, obsidiyen endüstrinin iki ve tek kutuplu çekirdek teknolojisi ile üretilmiş dilgi ve dilgiciklerden oluşan (%58) bir yontmataş üretim süreciyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Fig. 13). Tüm obsidiyen hammaddeler, özellikle taşınabilir ve dilgi çekirdeği formuna dönüştürülmeye uygun bloklar (Fig. 14) halinde yerleşime getirilmiş ve burada iki veya tek kutuplu dilgi çekirdeklerine dönüştürülüp yongalanmıştır. Endüstri içinde çok sayıda doğal yüzü yonga ile (özellikle çekirdek hazırlık sürecine işaret eden) diğer atık parçalar ve yongalanmamış ham blokların varlığı, bu durumu destekler niteliktedir. Yerleşimdeki temel üretim mekanizması ve aşamaları, dilgi üretimi ve bu üretim sürecini gerçekleştirmek için yongalanan diğer teknik ürünlere dayalıdır. Merkezi ve yan dilgiler, bu teknik üretim süreçlerinin hedeflenen ve amaçlı ürünlerini oluşturur. Tepeli dilgiler,

² P-XRF obsidiyen kaynak köken analizleri Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Dr. Murat DİRİCAN tarafından yapılmıştır.

³ Sofular Höyük yontmataş endüstrisinin tekno-tipolojik çalışmaları ve obsidiyen kökenine ilişkin analizler hala devam etmektedir.

dönümlü/dalmalı parçalar ve vurma düzlemi yenileme yongaları gibi teknolojik parçalar ise bu üretim sürecinin yararlanılabilen yan ürünleridir. Sofular Höyük obsidiyen yontmataş buluntu topluluğu içinde alet olarak tanımlanan parçalar, şimdilik kaydıyla tüm yontmataş endüstrinin %13,50'sini oluşturur. Aletlerin %53,33'ü (ön) kazıyıcılar ve düzeltili yongalar ile yonga parçalarıdır. Önkazıyıcıların çok azı (%2,75) dilgi taşımaları üzerine, geri kalanı yongalar üzerine yapılmıştır. Söz konusu yongalar, genellikle çekirdek hazırlama yongaları, yenileme elemanları ve diğer yan ürünlerdir. Özellikle kalın çekirdek hazırlama ve vurma düzlemi yenileme yongaları (tabletler), çoğunlukla yuvarlak (çeper) ve yarı yuvarlak önkazıyıcılar olarak şekillendirilmiştir. Diğer aletler taş kalemler, mikro kalemler, çontuklu-dişlemeli parçalar, delgiler/deliciler, bileşik aletler ve iri kazıyıcı aletler olarak özetlenebilir.

Uç olarak tanımlanan parçalar çok fazla değildir. Bazı parçalar (Fig. 15), bölgeden bilinen (Balkan-Atlı ve diğ. 2001) ve tek ya da iki omuzlu olarak tanımlanan uçlarla karşılaştırılabilir. Buluntu topluluğu içinde ayrıca mikrobürin teknikte üretilmiş bazı geometrik parçalar (üçgenler, yarımaylar ve kavisli sırtlı uçlu dilgicikler vb) ve mikro kalemler de söz konusudur. Sofular Höyük obsidiyen yontmataş buluntu topluluğu ile ilgili ilk gözlemler, Volkanik Kapadokya Bölgesi'ne yabancı olmayan bir endüstri ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir.

Sürtmetaş Buluntu Grubu

Sofular yerleşiminin, gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda arkeolojik bir buluntu yeri olarak tanımlanmasındaki temel ölçütlerden bir tanesi, höyük yüzeyinde yoğun olarak saptanan sürtmetaş endüstrisine ait örneklerdir. Öğütme taşları ve bunlara ait parçaların yanı sıra havanelleri ve el taşları, saptanan alet tipleri arasındadır. 2016 ve 2017 sezonlarında alanda gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda da benzer buluntu örnekleri açığa çıkartılmıştır. Ayrıca iki tanesi açmalardan bir tanesi ise yüzeyden toplam üç adet yassı balta örneği de Sofular Höyük'ten bilinmektedir.

Öğütme taşlarının (Fig. 16a) çoğu iç bükey yüzeylerinden dolayı alt öğütme taşı olarak tanımlanmışlardır. Ancak üst öğütme taşlarına ait parçalar da mevcuttur. Alt öğütme taşlarının kullanım yüzeyleri genellikle oval biçimlidir. Saptanan öğütme taşlarının çoğunun

Fig. 18: Dikdörtgen biçimli taş boncuk

Fig. 19: Damla biçimli taş pendant

yüzey buluntusu olmaları nedeniyle ait oldukları konumların bilinmemesi, işlevlerinin tanımlanmasını zorlaştıran en büyük etkidir.

Havanellerine ait örneklerde benzer bir şekilde çoğunlukla yüzeyde tespit edilen buluntulardan oluşmaktadır (Fig. 16b). Örneklerin çoğunun kullanım yüzeyleri kırıktır. Kırılmamış olan havanelerin de yüzeyde görünen aşınmalar etkin kullanıma işaret etmektedir. Bazı örneklerde sap bölümlerinin özenli bir biçimde düzeltildikleri gözlemlenmiştir. Kullanım yüzeyleri genellikle yuvarlak biçimlidir. Karşılaştırılabilecek en yakın örnekler olarak Aşıklı Höyük (Güldoğan 2011: 47, 55) gösterilebilir.

El taşları olarak tanımlanan örneklerin çoğu yüzey buluntusu olarak saptanmışlardır (Fig. 16c). Özellikle dış bükey kesitli üst yüzeyleri insan elinin taşı kavraması açısından son derece uygundur. Düz biçimli kullanım yüzeylerinde kullanıma dayalı aşınmalar görülmektedir. En yakın karşılaştırılabilecek örnekler Aşıklı Höyük'ten (Güldoğan 2011: 47, 55-56) bilinmektedir. Ayrıca Konya Ovası yerleşimlerinden Çatalhöyük'te de benzer el taşları saptanmıştır (Wright, Baysal 2012: 418).

Sofular Höyük'ten şu an için toplam 3 adet yassı balta örneği (Fig. 16d) bilinmektedir. Bu örneklerden ikisi kazısı gerçekleştirilen alanlarda diğeri ise yüzeyde tespit edilmiştir. Saptanan buluntuların yüzeyleri özenli bir şekilde açıklanmıştır ve yüzeylerinde herhangi bir delik bulunamaması nedeniyle sapa takılarak kullanıldıkları düşünülmektedir. Benzer özelliklere sahip buluntu örnekleri Aşıklı Höyük'ten de (Güldoğan 2011: 47, 57) bilinmektedir.

Yerleşik yaşam biçiminin insanoğlu tarafından benimsemesiyle eş zamanlı olarak kullanımını yaygınlaştıran (Boyd 2006: 164-178) öğütme taşlarının hem höyük yüzeyinden hem de kazısı gerçekleştirilen alanlarda saptanması burada var olmuş olan topluluğun yerleşik yaşam biçimini ne kadar benimsediği hakkında bize önemli ipuçları sağlamaktadır. Özellikle tahılların öğütülmesi sürecinde kullanılan öğütmetaşları en erken yerleşik topluluklar için vazgeçilemez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürümetaş endüstrisi üzerine yapılan ilk incelemeler, örneklerin Kapadokya Bölgesinin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşimlerinden Aşıklı Höyük (Güldoğan 2011: 41-58) ile benzerlikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Sofular Höyük'ten alınan karbon örneklerinin tarihlemelerinin de Aşıklı Höyük ile çağdaş bir zaman aralığına işaret etmesi buluntular arasındaki zamansal yakınlığı destekler niteliktedir.

Kemik Buluntular

Sofular Höyük'te saptanan kemik buluntuların tümü kazısı yapılan alanlardan ele geçirilmiştir. Tespit edilen örneklerin büyük bir bölümü sivri bitimli buluntulardan oluşmaktadır (Fig. 17). Bız olarak tanımlanan örnekler en baskın tip olarak karşımıza çıkmaktadır. İğneler ise ikinci yaygın tip olarak tanımlanabilir. Bızların kemik alet grubu içerisindeki baskınlığı Aşıklı Höyük (Özbaşaran 2012: 142,155) ile benzerlik göstermektedir. Sivri bitimli bız örneklerinin en yakın benzerleri de yine Aşıklı Höyük'te karşımıza çıkmaktadır.

Boncuklar

Boncuklar yerleşimde saptanan bir başka buluntu tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ele geçen tüm örnekler taştan üretilmiştir. İlk gözlemler yerleşimin sadece 200m. uzağında bulunan Kışlıcak Deresinden elde edilen nehir taşlarının boncuk üretiminde kullanıldığı yönündedir. Henüz tanımlı bir üretim konteksti açığa çıkartılmamıştır. Ancak üretimi tamamlanmamış örneklerin mevcut olması, bu tür kontekstler ile devam eden çalışmalarda karşılaşılabilecek yönündedir. Damla biçimli yassı taş pendant (Fig. 18) örneğinin yanı sıra yassı boncuklar, konik ve disk biçimli boncuklara ait parçalar tespit edilen örnekler arasındadır. Ayrıca yüzey buluntusu olarak, dikdörtgen biçimli ve kırık halde ele geçen bir örneğin farklı yüzeylerinde süsleme amaçlı açılmış delikler görülmektedir (Fig. 19). Bahsedilen farklı tiplerdeki taş boncukların en yakın benzerleri Aşıklı Höyük (Yelözer 2016: 86-109) örneklerinden de bilinmektedir. Disk biçimli boncukların benzerleri Konya Ovası yerleşimlerinden Boncuklu Höyük'te de saptanmıştır (Baysal 2017: 4).

Örnek Numarası	Malzeme Türü	Zaman Aralığı
5	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7816-7605
10	Kemik	cal. MÖ 7871-7602
4	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7884-7635
2	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7871-7610
3	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 8221-7813
6	Kemik (Mezar 8)	cal. MS 1484-1644

Tablo 1. Sofular Höyük Örneklerinin Karbon Tarihlemeleri

Sonuç

Volkanik Kapadokya Bölgesi'nin Neolitik Çağ'ı Niğde ve Aksaray illeri sınırları içerisinde bulunan arkeolojik alanlarda İstanbul Üniversitesi, Prehistorya Anabilim Dalı ile Ankara Üniversitesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı öğretim üyelerinin gerçekleştirmiş oldukları farklı kazı çalışmalarından bilinmektedir. Yerleşimlerin konumlandıkları bölgelerin coğrafi özelliklerinin yerleşim kurulmasına elverişliliğinin yanı sıra Volkanik Kapadokya Bölgesi'nin obsidiyen kaynakları açısından zenginliği (Chataigner ve diğ. 1998: 517-537) bölgede bilinen Neolitik Çağ yerleşimlerinin varlıklarını açıklar niteliktedir. Bu bağlamda Volkanik Kapadokya sınırları içerisinde bulunan ve obsidiyen kaynaklarının varlığının bilindiği Nevşehir ilinin Neolitik Çağ'ı ile ilgili bilgilerimiz yapılan yüzey araştırmaları sonucunda elde edilen kısıtlı verilerin ötesine geçmemektedir.

Sofular Höyük, Nevşehir ili sınırları içerisinde kazı çalışmalarının gerçekleştirildiği bilinen ilk Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşimidir. Hem yerleşim yüzeyinde hem de

kazısı gerçekleştirilen alanlarda saptanan yontmataş ve sürtmetaş buluntular ve buluntuların tipolojik özellikleri, Sofular Yerleşiminin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlendiğini destekler niteliktedir. Kazı çalışmaları esnasında alınan karbon 14 örneklerinin (Tablo 1) MÖ 9. binyılın ikinci yarısı ile MÖ 8.binyılın ilk yarısı arasındaki bir zaman dilimini vermesi de bu görüşü destekler niteliktedir. İşlik alanı/ocak yerinin yanı sıra 2017 sezonun son günlerinde saptanan kerpiç duvarlara ait izler, buluntu yerinin karakterinin tanımlanması açısından önemlidir. Önümüzdeki yıllarda yerleşimde gerçekleştirilecek olan kazılar Volkanik Kapadokya Bölgesi'nin Neolitik Çağ'ı içerisinde Nevşehir'in rolünün anlaşılması açısından önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.

Kaynakça

- Balkan-Atlı, N., Kayacan, N., Özbaşaran M., Yıldırım, S. 2001**
“Variability in the Neolithic arrowheads of Central Anatolia; typological, technological and chronological aspect”. I. Caneva, C. Lemorini, D. Zampetti, P. Biagi (eds), *Beyond Tools, Redefining the PPN Lithic Assemblages of the Levant: 3rd Workshop on Chipped Lithic Industries*, November 1-4, 1998, Berlin: 27-43.
- Başoğlu, O. 2016**
Kapadokya Bölgesi Omurgalı Fosil Yatakları, Ankara.
-2013
“2011 Yılı Nevşehir İli Miyosen Dönem Fosil Yatakları Yüze Araştırması” *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 30/2: 98-105.
- Baysal, E. 2017**
“Personal Ornaments in Neolithic Turkey, the Current State of Research and Interpretation”. *Journal of Archaeology and Art* 155: 1-22.
- Boyd, B. 2006**
“On “sedentism” in the Later Epipaleolithic (Natufian) Levant”. *World Archaeology* 38: 164-178.
- Chataigner, C., Poidevin, J.L., Arnaud, N.O. 1998**
“Turkish Occurrences of Obsidian and Use by Prehistoric Peoples in the Near East from 14,000 to 6,000BP”. *Journal of Volcanology and Geothermal Research* 85: 517-537.
- Fuji, S. I. 1995**
“Hacıbeyli Höyük: A Pre-Pottery Neolithic Site in the Yay Gölü Lake Basin, Central Anatolia”. H. I. H. Prince Mikasa (ed), *Essays on Ancient Anatolia and in Surrounding Civilization. Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan* Vol. 8. Wiesbaden: 131-152.
- Güldoğan, E. 2011**
“Aşıklı Höyük Sürtmetaş Topluluğu” *TÜBA-AR* 14: 41-58.
- Kayacan, N. 2003**
“Melendiz Yerleşmelerinden Musular'ın Bölge İçindeki Yerinin Obsidiyen Endüstrisi Çıkışlı Değerlendirilmesi”. M., Özbaşaran, O. Tanındı, A. Boratav (eds), *Archaeological Essays in Honour of Homo amatus: Güven Arsebük İçin Armağan Yazılar*, İstanbul: 139-148.
- Kuzucuoğlu, C. 2002**

“The environmental frame in Central Anatolia from the 9th to 6th millennia cal BC. An introduction to the study of relations between environmental conditions and the development of human societies”. Frédéric, G., Laurens, T. (eds.), *The Neolithic of Central Anatolia. Internal Developments and External Relations During the 9th to 6th millennia cal BC*. İstanbul: 33-58.

Özbaşaran, M. 2012

“Aşıklı”. M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kunihold (eds.), *The Neolithic in Turkey, Cilt 3*. İstanbul: 135-158.

Özbaşaran, M., Duru, G., Kayacan, N., Erdoğan, B., ve Buitenhuis, H. 2012

“Musular: The 8th Millennium cal. BC Satellite Site of Aşıklı”. M. Özdoğan-N. Başgelen- P. Kuniholm (Eds.), *The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research Volume Central Anatolia*. İstanbul, 159-180.

Toprak, V. 1998

“Vent distribution and its relation to regional tectonics, Cappadocian Volcanics, Turkey”. *Journal of Volcanology and Geothermal Research* 85: 55-67.

Yelözer, S. 2016

Aşıklı Höyük Boncukları: Tipoloji, Tanım ve Sosyal Açından Değerlendirme. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Tarih Öncesi Arkeolojisi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

Yıldırım-Balci, S. 2007

Orta Anadolu Obsidiyen Teknolojisi: Aşıklı Höyük Modeli, Tekno Kültürel Kökeni ve Evrimi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

-2011

“Aşıklı Höyük Obsidiyen Teknolojisi”. *TÜBA-AR* 14, 19-39.

Wright, K, Baysal, A. 2012

“Ground Stone Tools and Technologies Associated with Buildings in the Bach Area”. R, Tringham, M. Stevanovic (eds.), *Last House on the Hill: Bach Area Reports from Çatalhöyük, Turkey. Çatalhöyük Research Project Series Volume 11*. U.S.A.: 415-422.